

Lana eta garapen teknologikoa *Xabiertxo* eskola-liburuan

Karmele Perez Urraza

Euskal Herriko Unibertsitatea. Didaktika eta Eskola Antolakuntza Saila.
toppeurk@vg.ehu.es

Abstract

The pedagogic tradition for the development of scholastic knowledge takes from the social and cultural context the elements that are close to and typical of the students. Together with language, folklore, geography or history, it takes from the work environment meaningful elements for the social and cultural knowledge of the country and develops them in the form of textbooks. In this sense, *Xabiertxo* is not different from other textbooks used in Elementary School, but it should be particularly regarded as the pioneer in the history of Basque textbooks as well as a guide work for the Basque curriculum, because it places those elements within the context of the Basque Country.

Laburpena

Eskola-ezagutza garatzeko joera pedagogikoak testuingurune soziokulturaletik hartzen ditu ikasleak hurbil eta bereak dituen osagaiak. Bere herriaren ezagutza sozial eta kulturala bermatzeko hizkuntzaz, folklorez, geografiaz edo historiaz baliatzen den moduan lanaren mundutik osagai esanguratsuak hartzen ditu testuliburu bidez garatuak ahal izateko. Horretan, *Xabiertxo* ez da desberdintzen egungo oinarritzko eskola liburuetatik baina berak osagai horiek –besteez ez bezala– Euskal Herrian uztartzen dituelako euskal curriculumaren eta testugintzaren historian aintzindari eta gidari gisa hartu beharra dugu.

Hitz gakoak: lana, testuliburua, curriculum.

1. Hurbilketa historikoa Euskal Eskolaren inguruan

Erdal eskola izan da Euskal Herrian mendez mende nagusi, eta Euskal Eskolaz dakigunetik esan dezakegu, gehienetan, ekimen berantiarak izan direla eta gizarte mailan iraupen gutxiak. Egitasmo horietan guztietan, ilunetan zein distiratsuetan, euskararekin egiten dugu topo, bera baita beti, hezurmamitu nahi den gorputzaren muina, burmuina, alegia.

Erdi Arotik aurrera diglosi egoera batean bizi izan da euskaldungoa, eta euskararen egoera diglosikoa esparru guztietara zabaltzen zen (Zalbide 1990: 214). Egile honek dakarrenez, arauzko eskolaketa oro har, eta bertako idazlangintza espezifikoki, erdarazkoa izanik ere, euskaldun jendeak ez ziola normalean euskaldun izateari uzten. Urte luzeetako formazio sakoneko erdal heziketa hori ez zegoen gizarte maila guztitara jeneralizatua, eta horregatik baserrikoek zein kalekumeek famili giroan eta herriko ohituretan eta tradizioan jasotzen zituzten sozializazioaren elementu primarioak, euskaraz jasotzen ziren. Erdaldunen familietan ere, eguneroko harremanak euskaraz mantendu ohi ziren sarri askotan (lagunarte hurbilean, kaleko tratuan,...) eta, horrela, belaunaldiz belaunaldi hizkuntz jarraipena segurtaturik gelditzen da.

Baina, XIX. mendearen bukaeran, Euskal Herriaren izaera (juridikoa, politikoa, ekonomikoa, demografikoa, kulturala) erabat aldatzen da. 1876an euskal foruak abolitzean sortzen den mugimendu abertzale eta euskaltzaleak betidaniko u helduleku politiko eta kulturalak huts egiten duela ikusten du. Ordutik aurrera, euskal nortasuna, euskal ezaugarriak definitzen eta defendatzen ariuko dira euskaltzaleak. Eraso horri

aurre egiteko joera foruzalea eta autonomizalea areagotu egiten dira eta, Euskal Herriaren historia, kultura, hizkuntza berreskuratzeko behar intelektual eta politikoa sentitzen da. Honela, euskal izaera sustatzeari ekiten dio mugimendu berri honek. Ekimen horretan nabarmentzen den intelligentsiak eta, batez ere, Sabino Aranak eta bere proiektuak, euskaldunon historia berrinterpretatu egingo du baina honek proiektu politiko gisa landuko du Euskal Herria, eta nazionalismoaren bidez gainditu du neoforalismoa (Torrealda 1997: 101).

Sasoi honetako berreskurapen egoeran sortzen dira lehen euskal eskolak. Lehen aldiz historian euskara da tresna eta helburu irakaskuntzan, baina, nolabait esateko inizatiba pribatuz. Auzo-eskolak dira Administrazioak sorturiko lehenak. Esperientzia honek gutxi iraun zuen, Liga Monarkikoak, sendotzean, eskoletako jokamolde elebiduna aldatu egin zuelako 1922an eta auzo-eskolak, testuliburuetako kutsu politikoa zela eta, debekuz itxi zituelako. Euskal eskolak, harrezkero, egoera hobeagoa ezagutu zuen Eusko Pizkundearen gorakadarekin, eta euskal nazionalismoak eta euskaltzaletasunak estatu-botereari irabazitako autonomiari esker. Orduan, eskola-sistema ofizialetik at, loratzen dira hainbat euskal eskola-esperientzia, hots, ikastola, etxe-eskola, formulazio pedagogiko berriak, auzo-eskolak eta nekazal eskolak... (Fernandez 1994: 18-29). Honen ostekoa da, euskal irakaskuntzak ezagutu duen egitasmorik abertzaleena, hots, Ikastolen eredu, 1960ko hamarkadan eskola nazional gisa sortua eta gaurdaino ezagutzen duguna. Hala ere, egun, mugimendu hori ez da kristalizatu bere eredu bakar eta nazional batean.

1.1. Euskal eskola-liburuak: *Xabiartxoren aurrekariak*

Euskal testugintzaren lehen lekukoak XVI. mendean kokatu da, elizaren eskutik datozkigun kartilen bidez. Euskaraz idatziriko lehen eskola-liburua Leitzarragaren ABC edo Christinoen Instructionea (1571) da, eta kristau dotrina-liburua den neurrian ikasliburua ere badela, orduko eskolen curriculum eta izaera ikusirik (Azurmendi 1985: 376). Ildo beretik jarraituz, hau da, kristau dotrina haur euskaldunei erdaraz irakatsi beharrak eragin zuen euskarazko lehen ikasliburuak kristau dotrina irakasteko liburuxkak eta gramatikak izatera. Adibidez, Iparraldean, 1790eko hamarkadetan eta hurrengo mendearen lehen bietan lehen mailako irakaskuntzan hizkuntza bakartzat frantsesa ezartzeko dekretua aldarrikatu zenean, haur euskaldunek ez zuten menperatzen frantsesa. Hezkuntza-agintariak eta, batez ere, hainbat euskal pedagogo frantsestak konturatu ziren frantsesa sartzeko modu bakarra eta didaktikoki errentagarriena euskararen bidez izango zela. Orduan hasten dira ernetzen, bai Iparraldean eta geroxeago Hegoaldean, elebitasunaren ikuspegi faltsu horretatik abiatuz, noski, lehen irakaskuntzako maisu zein pedagogoei (Astigarragak, Iturriagak, Landazibalek) eta eskola-ikuskariei (Artxuk eta Eguren) buruturiko gramatika elebidunak, euskararen bidez erdarazko gramatikak erakusteko helburu zutela, kasu guztietan (Zalbide 1990: 226; Iztueta 1996: 232). Garai honi dagokionez, esan daiteke, Euskal Herrian, haurren euskal liburu bakarra kristau-dotrina izan dela, eta euskara eskolan sartzeko egitasmo batzuk aldarrikatu dutena da erdaren irakaskuntza, euskararena sartu bai, baina erdararen menpean, erdara traumarik gabe ikasi ahal izateko.

Gramatika eta dotrinen ostekoak dira kartilak. Liburu batzuek helburu didaktiko edo pedagogikoa zuten, beste batzuk instrukzioarako eginak zeuden eta, hainbat kasutan helburu bikoitzarekin eginiko ale edo saiakera xumeak izan arren, euskal testugintzaren historian ahaztu ez egiteko moduko lan idatziak dira. Guztien artean, guk bereziki eta kronologiko honako hauek aipatzen ditugu: 1828an, Baionan, M. Eyhartzek argitaraturiko *Haurtchoen lehen escola erriente gabe, edo aitamac errient...*, Zalacainek 1875ean Tolosan argitaraturiko *Iracurtzaren asierac edo lenasteac Euscalerrico aurrentzat*, lehen kartila izan daitekeena; J. J. Mogelek, 1886an, Bilbon bizkaieraz argitaraturiko *Baserritar nequezaleentzaco escolia, edo icasbidiac*, eta Aurora Maria Azkuek 1900ean, Bilbon argitaratutako *Geografía brevemente dispuesta por A: M-A. Para niños de primera enseñanza y premiada en concurso propuesto por Euskalzale. Erkindea A. M. A.k eskola txikiko umeentzat laburtsu eratua ta Euskaltzalek asmaturiko batza dian sariztatua*, bizkaieraz eta gaztelerazko zutabeetan bananduko 186 galde-erantzun sortaz osatutako lehen geografi liburua.

Aipatu dugun zerrenda luze horretatik arreta berezia eskaini nahi diogu Zalacain-en lanari, kartila horrek euskal irakaskuntzaren historian suposatzen duen

ekarpen kualitatiboagatik. Zalacainen *Iracurtzaren asierac edo lenasteac Euscalerrico aurrentza* kartila ezezagun honen atzean, ordura arte ikusi ez zen interes politiko berri bat nabarmendu daiteke (Dávila Balsera 1997: 607). Honek dakarrenez, bigarren gerrateko agintari karlistek, eta lehenengoz irakaskuntzan, euskararen irakaskuntza dute lehen helburutzat eta bigarrentzat gaztelerarena. Kartila honek, bere hogeita lau orritan zehar metodo silabikoa erabiliz eta, ahozketasun aldetik, hitz errazenetik zailenetara joanez, hainbat otoitz eta kristau ikasbidetako ikasgai eskaintzen ditu, haurra irakurketan trebatuz joan dadin. Horregatik, Dávila uste du, batetik, edukiari begira kartila hau bat datorrela irakaskuntza karlistaren katolikotasunarekin eta, bestetik, argitalpen honek foru garaiko irakaskuntza politikan nagusitu zen pentsamoldeari bukaera ematen diola. Bestalde, historikoki aztertuta, kartila honek euskal eskola liburuen berreskurapenari hasiera ematen diola uste du, bide berdinak urratuz eta antzeko ezaugarriekin idazten baitituzte Ormaetxe apaizak eta Sabino Aranak, hurrenez hurren, 1896an eta 1897an, beren kartilak. Kepa Andoni Ormaetxearen *Agakia euskeraz irakurten ikastekoa*, (bizkaieraz idatzia, 1897an irakurgaiak, otoitzak eta hiztegitxo gehituz berrargitaratua), 1896an kokatzen du, eta bigarrena urte bat beranduago, 1897an, Sabino Aranaren *Umiaren lenengo aizkidea*, bizkaieraz egin eta “*bizkaitar batek iratzija*”. Bizkaitar biak lagunak eta euskaltzaleak izanik, lehenak herriko euskara erraza darabilen bitartean, besteak, euskara garbizalearen ñabardurarekin batera, “Jaungoikoa eta Lagi-Zarra” goiburuen ideologia abertzalea proiektatu nahi zion irakurleari, haurrari zein helduari (Arrien et al. 1987: 10).

Bizkaiko Auzo-eskolak bideratzearekin batera, dator hainbat testulibururen sorkuntza ere. Izan ere, auzo-eskola horietan liburririk ez baitzen, Luis Elizalde ikuskatzaile euskaltzalearen ekimenaz antolatutako testugintzarako lehiaketaren sarien argitalpenek ekarriko dute lehen uza, ordukoak baitira bizkaieraz idatziriko *Euskeraz irakurteko irakaspidea ta lenengo irakurkizunak* (Gaztañaga, 1920) silabarioa, *Euzko errixen edesti laburra* (Eugenio Urroz, Gabriel Manterola, 1920), *Euskal Zenbakistia* (Luis Elizalde, 1920), *Azijerea ta ozazunbidea* (Xemeingo C, 1920), eta *Ume euzkeldunen laguna (lehengo eta bigarren idaztija)* (Joseba Altuna, 1920). Baina, 1922an Bizkaiko Aldundian eta Liga Monarkikoa sendotu abertzaleen nagusiagoa galduko denean, agintari berriek auzo-eskolen izaera aldatu egingo dute (Arrien et al. 1987, 10). Lehenengoz, irakaskuntzari izaera elebiduna emango zaio eta bertan erabiltzen ziren aipatutako liburu horiek, beraien testuetako pasarte batzuek kutsu politikoa omen dutelako, galarazi egingo dituzte.

Horregatik, eskolarako euskaraz idatziriko testugintzak 1920. urtetik aurrera ezagutu zuen lehen bultzakadarik nabarmena. Euskaraz idatziriko testuliburuen premia lehendik antzemana bazen ere, premia larriaz agertu, 1921. urtean agertu zen. Izan ere Bizkaiko Aldundiaren eskuetan zeuden Auzo Eskoletan

irakaskuntzaren zati bat euskaraz ematen zenez gero, lehen irakaskuntzarako arlo eta ikasgai guztiak euskaraz emateko testurik ez zegoen eta prestatzearen ekimenari lehentasuna eman zitzaion Bizkaiko Aldunditik. Orduko irakaskuntzaren egoera historikoak erakusten digu (Estornes Zubizarreta 1983: 199-201) bi urte geroago, 1923an, Junta horrek onartu zuela Landetaren lehen eskola-proiektua. Esan daiteke, eskola-proiektuarekin batera, aditzera ematen zela euskaraz ekoizturiko liburuen beharrezakia eta, horregatik, ezinbestekotzat jo zuten "Comisión de Libros euskéricos" izeneko batzordea sortzea. Egia esateko, bitarte horretan Eusko Ikaskuntza proiektu apaletan baino ez zegoen murgilduta. Bere gain hartuak zeuzkan Urabayen eta Buztinza-ren bizkaierazko irakurketa liburua, Landetak proposatutako kartila, edo 1921eko "Julian Elorza" sariaren bidez proposaturiko euskal historiaren testua burutzea, gazteleraz eta euskaraz inprimatzea. Batzorde horren lehen erabakiaren emaitza legez, bi liburu dauzkagu: batetik, Gasteizeko Seminarioak prestatutako Historia Sakratua, eta bestetik *Xabiartxo* irakurketa liburua. *Xabiartxo*, Lopez Mendizabalek irabazitako "Euskalerraren-Alde" elkartearen saria izanik, 1925ean argitaratu zen, "Txiki" marrazkilariaren irudi bikainez hornitua, eta horregatik, ekimen txalogarria dela iruditzen zaigu kontuan izanik diktadura gorri-gorrian zegoela.

Xabiartxo eskola liburuen aurrekarien kronologiari amaiera emateko esan dezakegu Euskal Pizkundearen mugimenduaren inguruan eta bultzadaz, 1900-1936 epealdiko urteak oso emankorrak izan zirela euskal testugintzan. Sortu berriak ziren Ikastolei oinarritzko testuez hornitzeko helburuekin sekulako ahaleginak egin ziren Euskal Herri osoan zehar eta egindako sorkuntzari eskainitako ekimenari eta ahalegin ekonomikoaren ondorioz lortutako emaitzei esker, euskal testuliburgintzaren loraldiak pizkundearen fruiturik oparoenetarikoa ekarri zuen. Horregatik, Euskal Pizkundeko R.M. Azkue eta Sabino Arana aitzindariengandik hasi eta beste askoren artean, guk geuk, Lopez de Mendizabal-Ixaka, Permin Iturriotz, Gabirel Jauregi edo Aita Zabala-Arana liburu-egileak, testuliburuak eta haur literatura landu zituztenak, goraipatuko genituzke irakorlan mundu horretan. Ez da ahaztu behar Aita Zabala-Aranaren lanak -1920an hasi eta 1936ko gerran hil zen arte-, eskola liburu asko idatzi zituela, gehienak bera irakasle zen Donostiako Muñoa Fundazioko ikasleentzat (Calleja 1994: 93). Bereak dira *Edesti Deuna*, *ume ikaslariyentzat* (1921), *Eusko Lutelesti Txikia* (1922), *Daneurtiztia*, *Amabi ataltxoatan*, (1922), *Zenbakiztiya* (1922), eta *Josutxu, umientzako Otoi-idaztiñua* (1931).

2. *Xabiartxo*: euskal curriculumaren hastapenean

Aipatu dugun testugintzaren zertzelada horietatik abiatutik, Torrealdairekin batera esaten dugu liburuxka eta eskuliburu gehien prestatu zituen Isaac Lopez de Mendizabal izan zela 1907tik aurrera: *Zenbakistia*

(1913), *Umearen laguna* (1920), *Nekazaritza* (1929), *Martin Txilibitu* (1931) eta *Seaska-abestia* (1932) eta *Xabiartxo* (1925), arrakasta handiena izan zuena. Liburu honetan euskal nazionalismoaren sintesia agertzen da modu erraz, atsegin eta irudikapen biziak emana (Dávila Bálsera 1997: 616) erlijiotasuna eta natura besarkatzen dira, irudietan eta apaindurietan euskal ohiturak eta Euskal Herriko testuingurua ardatz gisa hartzen direlarik.

Garaiko testugintzaren izaera kontuan izanik *Xabiartxo* ikasmaterial gisa oso aurreratua zela esan beharra dago. Liburuaren arlo formalean nabarmendu daiteke inprenta eta testugintza ezagutzen zituen egilearen kutsua. Testua, ikonografia eta tarte hutsak zainduak daude irakurlearen aspergarritasuna eta nekea ekiditeko batetik, eta bestetik, ikaslearen erakargarritasuna eta motibazioa lortzeko. Irudi asko daude, tamaina askotakoak eurak eta orrialdearen kokapenean egokiro jarriak ikasleren adinaren arretari begira. Bestalde, oso irudi biziak dira (kuatrikromatikoak gehienak) ikaslearen testuaren eta ikonografiaren arteko lotura ondo soldatzeko eta, horrela, helarazten den edukia esanguratsuki barneratzen dela segurtatzeko. Liburuko orriz orriko irudi-agertze horrek betetzen duen funtzio didaktikoa, azken batean, testuan esaten denarekin hurbilketa lortu gura da, bide zuzenetik, azkarragotik, biziagotik, atseginagotik ikaslearen motibazioa eta testuarekiko identifikazioa areagotuz. Horregatik, liburuaren diskurtsoa, batik bat, idatzizkoaren bidez eraikia da baina ikonografiaren laguntzaren bidez osatua.

Liburuaren edukia ikaslearen aurrean aurkezterakoan (Goodson 2000: 199) joera pedagogikoa (kulturala) hautatzen du liburugileak. Joera utilitarista (ikaslearen ogibideari zuzendutakoa) edota akademikoa (zientifikoa) albo batera utziz, irakurlearen testuingurune ezagunarekin konektatutako nahi du egileak. Erabilgarritasun horrek eraginda, hizkera gozoz eta samurraz abiatzen da ikaslearen ingurune hurbiletik: bere etxetik, bere familiarik, bere sentimenduetatik, bere kulturatik, bere herritik... Eta ikaslearen adinarekiko identifikazioa lortuko da, hain zuzen, eduki gehiena pertsonaia baten inguruan eratuz: "ume euskaldun-fededun"aren ereduaren zen, bere herria, hizkuntza, erlijioa eta ohiturak maite zituen [...] ideologia nazionalistak bultzatutako ereduaren umea" (Calleja 1994: 93).

Aipatutako mikrokosmos hori erabat islatua dago ikonografia osoan zehar. Irudi gehienek (inon zehaztu gabeko gutxi batzuek, salbuespen) Euskal Herriko errealitate soziohistorikoa islatu gura dute eta, horregatik, horiek denek badute edo erakusten dute euskal gizartearen uztartutako osagaiarik. Irudi horiek sorburutik euskal gizarteakoa direla, orriz orriko idatzizko testuaren irakurketak aditzera ematen duenez.

Xabiartxo 1925ean egilearen beraren argitaletxeak plazaratu zuen tamaina txikiko argitalpen gisa -144 orriz eta honen marrazki erdiaz osatua- eta "60ko hamarkadara arte gehien berrargitaratu den eskola liburua, eta areago, esan genezake baita, ikastolan ikasi

duen ikasle belaunaldi batzuen eskola liburu bakarra izan dela ere” (Calleja 1994:174). Hainbat alditan argitaratu eta beste hainbestean agortua bizkaieraz moldatutako bertsioan ere plazaratu izan zen 1959an, Aita Onaindiak moldatua.

Xabiartxo tamainaz txikia izan arren bere txikitasun horretan aberatsa izan da oso euskal irakaskuntzaren ikuspuntutik. Berak banatzen ditu aurreko eta osteko euskal testugintza eta, zentzu horretan, mugarri gisa har daitekeela uste dugu. Arrazoi horrexegatik, ez dira falta *Xabiartxo*ren edukari zein izaerari heldu diotenak. Koldo Izagirrek (1981) -literaturatik abiatuak, adibidez- “*Xabiartxo* izan dela belaunaldi askoren eskola liburua, eta irakurgai printzipalena haurrentzat, urtetan” aitortuz Euskal Herriari loturiko edukari heldu dio liburuaren mamia aztertzerakoan. Liburuak aitzinako herri ipuinak dakartzala azaltzen digu edo, bestelako irakurgaiak (ludiaren zatiak, ortza edo zerua, mendiak, alaitasuna, soin-enborra...) eta, irakurgairen artean, Euskal Herriaren edertasuna eta bere herri ezagunenak agertzen dituztenak eta “mugarik gabeko zazpi probintzien mapa” eta Euskal Eresia... Hezkuntzaren teoriatik, berriz, Idoia Fernandezek (1995: 165) curriculumaren garapenaren bidez liburuak luzatzen duen mezuari jartzen dio arreta. Eduki batzuei (erlijioari, familiari, ingurune naturalari eta baserri giroari) ematen zaien trataeraren bidez XX. mende hasierako jeltzaleen ideologia islatzen da testuliburuan zehar eta, modu horretan, jeltzaleen ideologia hezkuntza-ideologia bilakatzen dela uste du egileak. Ildo beretik sakonduz Begoña Bilbaok (2000) bere tesi-lanean islatu du euskarak eta kultura erreferenteek liburuan zehar duten trataera, eta XX. mendeko beste testuliburuetan datorrenarekin alderaketa lana eginez, idatziaren zein ikonoaren eduki-azterketari ekin dio.

Hala ere, liburuak aipatutako eduki horiez gain beste gai batzuk ere jorratzen ditu. Garaiko irakaskuntzako “gauzak irakasleko” liburuaren izaeratik nahiko hurbil egonik liburu honetan ez direla falta, horregatik, edozein herrik lan arloari eskaintzen dizkion edukiak, hala nola gizakiaren eta herriaren garapenari loturiko lanbideak, teknika adierazpenak, industriaren sektoreak, zientziaren aurkikuntzak eta garapen teknologikoaren agerpena... Gai horiek, beraz, isla zuzena dute *Xabiartxo*ren, irudiz zein testuz, ondorengo lerroetan zehazki azalduko dugunez.

2.1. Lana eta garapen teknologikoa *Xabiartxo* eskola liburuan

Arestian aipatu dugunez, liburuaren diskurtsoa testuz eta ikonoz osatua dago, baina testuak hartzen dio aurrea ikonografiari presentzia laukoitzaz.

Ikono guztiak marrazkiak dira eta edukari begira honako lehentasunez agertzen dira testuan birsartuak: beherako ordenuan gizonezkoa lehenengoa eta, ostekoak paisaia, fauna, pertsona heldua zein haurra, baserria, klima, nekazaritza-sektorea eta lanbideak, besteak beste. Ikono guztietatik ia heren batek lanari

zein garapen tekniko eta teknologikoari egiten die erreferentzia zuzena testuliburuan zehar. Horietatik, lanbideek eta industriaren lehen sektoreak dute adierazpen-maila altuena, %38 eta %52ko portzentajerekin, hurrenez hurren. Lanbide denak Euskal Herriaren testuinguruneetik abiatuak nekazaritza inguruneari loturik agertzen dira, baserriari (%25 kasutan), nekazaritzari (%50 kasutan) eta basogintzari (%25 kasutan). Horietariko agerpen gehienak, bestalde, gizonezko helduari dagozkio. Egon, ba daude aisialdia, aurkikuntza zientifikoa eta garapen teknologikoa adierazten duten marrazkiak, baina oso maila apalagoan bestekin konparatuz gero.

Testuz adierazpen zehatzagoa aurkitzen dugu aipaturako alor horiekiko. Horregatik lanaren inguruko aipamenak zein garapen teknologikori loturikoak testuaren edukari begiratzuz islatuko ditugu, diskurtsoa azpimultzo edo hitz-giltzarrietan horrela bilduz:

Xabiartxo-n baserria da gauza askoren sorburua. Baserriaren mundutik sortzen dira nekazaritza, abelazkuntza, basogintza, soroak, familia eta senideak. Baserria da ingurune fisiko eta kulturala biltzen dituen gunea. Bertan lanbide asko garatzen direnez gero, familiako partaideak ere, lan mundu horretan murgildurik sozializatzen direla esan daiteke. Baserria eta baserritarra dira garrantzitsuenak. Horregatik, nekazaritzara dedikatzen diren baserritar horiei nekazari deitzen zaie. Nekazaritza asko agertu arren, beraz, nekazaritza ez da gunea garrantzitsuenak, baserria baizik. Horrela agertzen da baserriaren mundua adibidez: “*Baserrian, nekazaria bizi da*”. “*Bere soroak bertan ditu eta bere basoak inguruan. Mendi-gañean, atsegintasunez beterik, txuri-txuri ikusten degu baserria*” (29 or.). Baserri hori, bestalde, toki ideala edo bukolikoa da, “*Nere etxea*”, Elizanburu-ren kantak adierazten duenez: “*Naiz ez izan gaztelua, maite det nik sor-lekua aiten aitek autatua [...]. Antxen ni bainaiz sortua, an utziko det mundua, galtzen ez ba-det zentzua*” (29 or.).

Nekazaria da, beste alde batetik, hainbat pasarte eta kontakizunen protagonista. “*Urezko arautzak egiten zituen oloa*” izenekoa, adibidez horrela hasten da: “*Nekazari batek...*” (46 or.). Berdin honako beste honetan: “*Ettxeko abereak eta piztiak. Gure etxeetan izaten ditugun abereak laguntza aundiak egiten dizkigute. Beyak esnea ematen dgu. Zaldi...*” (48-49 orr.), edo “*Bi goldeak*” (53 or.), edo “*Sugea eta nekazaria*” (60 or.). Berdin gertatzen da, abelazkuntzaz edo basogintzaz diharduen Iturriaga-ren ipuin honetan: “*Artzaya eta ardiak*” (40 or.).

Nekazariaren aipamen horrekin batera, nekazaritzaren deskripzio ugari ematen da. Nekazaritza zertan datzan azaltzeaz gain, nekazariak erabiltzen duen tresneria ere agertzen zaigu: “*Nekazaritza. Nekazaritzaren bidez lurak landu eta uza eder eta ugariak biltzen dira. Azi txiki batek ale asko ematen ditu lurak bear bezala ongaritu ta lantzen ba-dira. Golde, atxur, bostortz eta gañerakoaz iraultzen dira lurak lenengo, eta gero azia erein. Seg a itayaz egiten*

da moztuketa" (131 or.). Beste kasu batzuetan, nekazariak biltzen dituen uztak aipatzen dira aberastasun-iturri gisa: "Gaari, olo, arto, artatxiki eta garagarak; babarun, aza, arbi, [...] eta gañerakoak, aberastasun aundiak ekari ditzayeke lura ondo lantzen dutenei" (131 or.), uztaz horiek biltzeko prozesu osoa agertzen delarik: "Garia. Garia ereiteko lenbizi lura landu bear da. Lura goldez iraultzen da. Lura iraulita gero sokor-jotzaleaz sokorak jo bear dira. Ondoren garaleak erein. Andik..." (89 or.).

Modu honetan, nekazaritzaren uztatik sortutako hainbat prozesu eta ogibide agertzen dira: "Garia bildu ondoren igara batera, erota batera, eramaten da. An erotariak alea eioaz, autsa egiten du. Autsa oni iriña deritzayo. Okiñak, ur eta ariñaz, oreka egiten du. Gero orantza erantzi-ta legamia egiten da. Ondoren labean ere eta ogia egiña gelditzen da" (22 or.), edo, "Erekayak" izeneko pasarteak dakarrenez basoaren ustiatzetik sortutakoak: "Janariak egosi ta eretzeko, sua egin bear da. Sua egiteko, erekiñak, txirbil, ezpal, eta egurak bear dira. Su artu bezin laster, erekiñak gara ateratzen du. Sua, egur-ikatzaz ere egin ditek. Ikatzak ikaskiñak egiten dute. Txondora deitzen..." (85 or.). Gauza bera egiten da burdinaren lanketaz (86 or.). Horrela, lanbide horiekin batera hainbat kontaketa eta pasadizo agertzen direla esan daiteke. Adibidez, Iturriagaren "Aizkora eta kirtena" izenekoan, horrela hasten da, "Egurgile bat sort-egitera joan zan basoan barena..." (87-89 orr.). Berdin antzera deskribatzen zaizkigu baserriaren zereginetatik sortutako beste lanbide batzuk: "Argiña eta zurgiña. Oek izan dira gizonaren lenbizitako langintzak. Bion artean egiten dituzte etxeak..." (31 or.). Azpimarratzekoa da, lanbideen deskripzioan ematen den aberastasuna. Lanbidearen prozesuaren nondik-norakoa azaltzeaz batera, ogibidearen izena, materialak eta hainbat tresna berezi aipatzen dira.

Are gehiago, nekazaritzaren alde onak goraipatzen diren moduan, nekazariaren kezka eta beldurrak ere aipatzen dira: "Uzta-biltzea. Au izaten da nekazariantzat urtearen aldirik onena. Ainbeste neke artu bait-zuen udaberiak lurak lantzen, ongaritzen eta garbitzen. Eta berak izan zituen bildurak, udarako ekaitz eta kaskabarak guzia galduko ote zion? Bañan orain nekazaria pozik da: udare ederak, sagar usaidunak ta mats-mordo gozoak bildu ditu. Lan egin bear da beti, zerbait bildu nai ba-da. Ereiten ez duanak ez du biltzen" (70 or.). Bistan dagoenez, uzta da lana ondo eginaren ordaina. Hala ere, nekazariaren nekeak eta arazo horiek elkartasunaren bidez, familiaren elkartasunaren bidez, alegia, gaindi daitezkeela azaltzen zaigu, "Alkartasuna indara da" izeneko pasarteak dakarrenez: "Nekazari batek seme-alaba asko zituen. Bañan geyenetan beren artean asare izaten ziran [...]. Alkartasuna indara da: izan au beti gogoan" (102-103 orr.).

Aurreko pasarteetan ikusi dugunez, lana goraipatzen den zeregina da, hots, zerbait lortu nahi bada, aurretik lan egin behar dela esan nahi zaigu. Lana da, beraz, poza eta, aldi berean, etekina, eta Jaungoikoak

guregandik espero duena. Adibidez, "Gizonaren bizia" aipatzen duenean, horrela agertzen da: "Gure bizia oso labura da. Jayotzen da gizona, eta gero hainbeste lanetan aza ta bizi ondoren, azkenik, zartutakoan il egiten da [...] Jainkoak bakarrik iraungo du beti: Bera bakarrik da betiko" (76 or.). Lan hori berez, edozein tokitan egiteko dugun zeregina da; batzuek buruz egiten dute, beste batzuek eskuz "Guziok lan egin bear degu" pasarteetan datorrenez: "Lantegietan, oletan, saltokietan, langileak batu dira beren lanari ekiteko. Argiña, ormak egiten asi da; zurgiña, bere zura ta egurak lantzen; burñigiña, altzairu ta burniak erabiltzen; jostuna, soñekoak ebakitzen; oñetakogilea, oñetakoak egiten. Sendagilea ere badijoa bere gaxoak ikustera. Irakaslea beriz bere ikasleak irakastera. Ene umetxoak: gizon guziok lan egin bear degu, batzuek batera eta besteak bestera, batzuek eskuz, besteak buruz. Lan gabe ez dago ez janaririk, ez jantzirik, ez bizitokirik, ez pozik, ez atsegiñik. Guziok lan egitea Jainkoaren gogoak da" (111-112 orr.).

Ikusi dugunez, lanaren ordaina norberaren poza eta lortzen den etekina dira, Jainkoaren poza lortzen delako; oporrak eta aisialdia, berriz, ez dira lanaren saritzat ulertuak, zintzo izatearen ondorio gisa baizik, honako pasarte honek adierazten duenez: "Ondartzan. Xabiartxo eta Iziartxo oso onak dira, ta aita eta amak Donosti'ko ondartzara eraman dituzte [...]. Umeak, onak diranean, beren gurasoak pozik eramaten dituzte onelako gauz ederak ikustera" (95-96 or.). Beste batzuetan, eguneroko bizitzaren aldi desberdinak eskatzen dituzten familiaretan une goxoak pasatzeko aldiak dira, "Neguan" pasarteetan datorrenez: "Bañan neguak bere atsegiñak ere ba-ditu. Etxe-barenean bildu-ta orduan, ere lan egiten da; ta arats luzeetan sutondoan aldi ederak igarotzen dituzte senideak alkanen artean jolasean edo aita eta amaren irakaskizunak ikasten. Lan egin dezagun gogotik neguan, gero eguraldi onak etortzean egurastera poz geyagoz atera gaitezen" (72 or.), edo edozein euskotarrek maite behar dituen herri ohituraz gozatzeko: "Euzkotar batentzak kirolak edo jolasak ederena pelota-kirola da. [...] Euzkotar guziok jolas au, oso maite bear genduke; gure-gurea ta eder-edera bait-da benetan..." (136 or.). Horiekin batera, testuliburuak Euskal Herriko ohituretan barnaturiko honako beste hauek ere aipatzen ditu: futbola, mendigozale izatea, lasterkaria, igarilariak...

Lan egitea goraipatzen denez gero, gutxitzat hartzen dira horren aurkako jarrerak, hala nola, alferkeria eta nagitasuna. Baztertu beharreko jarrera horiek esaera zaharretan, kontakizunetan edo eskola bizimoduan agertzen dira: "Gaur egin dezakezuna ez biarko utzi" (24 or.); "Zerorek egin dezakezuna besteri ez egin-azi" (24 or.); "Xabiartxo'k ikasi du irakurtzen. Martin'ek alpera dalako, ez du irakurtzen ikasi nai [...] Martin, beriz, beti aspertuta egoten zan. -Ik ere ikasi zak, eta gauz politak jakingo dituk- esan zion Xabier'ek" (10 or.).

Nekazaritza lanetik aparte, baina nekazaritzaren uzatetik eta bere salerosketatik bizi diren beste lantoki batzuk aipatzen dira: *"Ogia okiñaren etxean egiten da. Aragia, arategian saltzen da. Gozokiak..."* (33 or.). Horrela, gozotegia, ardotehia, sagardotehia, oyaldegia eta oñetakotegia aipatzen dira. Beharrian horiek asetzetik dator salerosketari ematen zaion garrantzia: *"Ez da naikoa gauzak eta gayak egitea. Egiten dituenak besteri saldu egin bear dizkio; eta bear dituanak erosi. Ortik etori da salerosketa..."* (133 or.). Hala ere, salerosketari ematen zaion garrantzia ez da kontsumoan oinarritzen. Alderantziz, esaldietan eta ipuinetan moralejak dakarrenez, diruzale izatea eta alferrik gastatzea ez dira ohitura onak, ez dira ontzat hartzen diren jarrerak, beraz: *"Merkea dalako bear ez dezun gauzik ez beñere erosi"* (24 or.), *"Arokeriak, diru asko eramaten digu"* (24 or.), *"Eta an gelditu zan gizon diruzale ura ez olo eta ez ure"* (46 or.). Ondasunak kontserbatzearen filosofia zuhaitzetara ere aplikatzen da: *"Zuaitzik gabe gure ibayak agortuko lirake; gure olak gelditu egin bearko lukete. Kentzen den zuaitz baten orde bi beri ipiñi bear lirake"* (81 or.). Modu berdinean, janaria mespretxatzea edo alferrik botatzea txarto ikusten da, honako pasarteak agerian uzten digunez: *"Martin'i bere amak ogi zati bat eman dio gañean eztiarekin. Martin'ek ezti mizkatzen du. Eta ogia bota egin du. Ori gaizki egiña da. Ez da ogirik beñere jaurti bear. Beartsu askok pozik artuko zuten ogi-puska ori"* (22 or.).

Lanbide horietatik aparte, eguneroko bizimoduan ezagunak diren beste lanbide batzuk ere aipatzen dira, euren eginkizun nagusia agertuz: *"Jostunak, egiten dizkigu gure jantziak. Idaztigileak, irakurtzen ditugun idaztiak. Arantzaleak arapatzen ditu arayak. Ikaskiñak egiten du ikatza. Sendagileak sendatzen gaitu gaxotzen garenean. Bizargiñak bizara kendu eta ilea mozten du. Nekazariak lantzen ditu lurak. Erementari edo burniarotzak, burniaz gauz asko egiten ditu. Baratza-zayak zaintzen dizkigu beriz gure baratza"* (33 or.).

Lanaren esparruan ere, etxeko lanaren zereginak generoaren arabera banaturik agertzen direla aipatu behar da. Joera hau ez da baserriaren inguruko familietan agertzen, testuliburuiko protagonista bizi den ingurune kaletar horretan baizik, Xabierto eta bere arreba Iziarto-ren gurasoak ez baitira baserritarrak. Famili mota horietan horrela banatzen dira gurasoen zereginak: *"Amak bere umetxoak jantzi ta garbitu ditu. Aita bere lanerako etxetik irten da"* (110 or.). Emakumeari dagozkio etxe barruan amatasuna eta seme-alaben zainketa; aitari, berriz, etxetik kanpo lan egitea, eta etxe barruan haurren ikastolako etxerako ariketen gainbegiraketa (batuketak eta kenketak erakustea... eta abar). Alabak ere amarengandik jasotzen du hark betetzen duen rol berbera. Adibidez, Xabierto testuliburuan Iziarto protagonistaren izaera agertzerakoan, honela dio: *"Iziarto oso biotz onekoa da. Ixila, zintzoa eta garbia. Bere gurasoak asko maite dute. Bere amari etxea txukuntzen ere laguntzen dio"* (7 or.). Xabierto-aren kasurako ez da horrelako aipamenik egiten.

Testuan zehar asko agertzen diren beste bi lanbide ikasle eta irakaslearena dira. Ikastola da euskal ohituretan, jakintzan eta gizabidean sozializazio-gune garrantzitsua, honako pasarte honek adierazten duenez: *"Ez; ikastolara joan nai diat. Joaten ez ba-gaituk ez diagu ezer ikasiko. Xabierto'k ikasteko gogo du. Xabierto mutil on bat izango da"* (9 or.); edo beste honek dakarrenez: *"Umeak ez ba-dute burua ernai eukitzen, ez dituzte irakaslearen erakuspenak entzungo, eta onela ez dute ezer ere ikasiko. Entzun ondo, ume maiteak"* (16 or.). Horregatik, pertsona ona izateak honako bi ezaugarri biltzen ditu bere baitan: batetik, jakintza eta, bestetik, esanekoa izatea -ematen zaion ereduarekiko-. Euskotar balioetan oinarrituriko eredu hori imitagarri jartzen da, moralki egokizat. Arrazoi berregatik, eredu horrekiko leialtasunak emango dio pertsonari bere izaera morala, euskotar gisa noski, ondoko esaldiak aditzera ematen duenez: *"Eta etzazuela beñere aztu Jakintzak eta Zintzotasunak batez ere, ematen diotela gizonari izenik onena"* (140 or.). Jakintza horren sozializazioaren hastapena, gainera, irakurketaren zaletasunez elikatzen hasiko dela nabarmentzen da, Ikastolatik bertatik, hots, *"gauz politak irakurtzen [...]* Manu Zorgin ta Baso-jaunaren edestiak" (10 or.) irakurriz batera.

Bestalde, gizabidetasun hori familian eta ikastolan garatu behar den jarrera da, gizarteratze egoki batek hala eskatzen duelako: *"Etxean eta ikastolan ere istilu gabe egon eta ibili bear luke. Ume gaizki eziak beti izketan eta beti deadarka ibiltzen dira. [...] Ume ondo ezia, nunai ondo ikusia izango da"* (11 or.), hots, *"Gizabideak erakusten digu zer eratan ibili bear degun gizartean"* (11 or.).

Horregatik, ulertzekoa da irakaslearen lanbideari ematen zaion garrantzia. Irakasle hitza beti maiuskulaz idazten da, errespetuz tratatua izan behar den pertsona baita, ikasleak bere esanetara zain egon behar duelarik: *"Xabierto'k egun-onak ematen dizkio Irakasleari eta gero onek esandako guztia ongi entzuten du. Onela laister izango da Xabierto mutil guzietan geyen dakiena"* (9 or.). Irakaslearen iritziak, gainera, autoritate morala erakusten du, ikasleak imitagarri edo eredutzat hartzen duena. Hala ere, ez da goitik behera ezartzen den eredu. Erabakiak ikasleak berak hartzen ditu, irakaslearen jokabideak hala bideraturik, *"Mutil zintzoa"* pasarteak agertzen duenez: *"Xabierto'k ziba bat arkitu du kalean. Bere Irakasleari eman dio."*

-Ziba onek Andoni'rena izan bear du.

-Galde zayozu berari.

Xabierto'k antxe ematen dio bere ziba Andoni'ri" (54 or.).

Herriko erakundeetan burutzen den lanaz ere testuliburuan zerbait aipatzen zaigula esan dezakegu. Hala ere, aipatu, egiten da, baina ez oso modu zuzenean, lanbideen izenak ez baitira zehazki agertzen: *"Eriko-etxean, eria zaindu ta zuzentzen dutenak biltzen dira"* (28 or.). Ikusten denez, zeregin hori herria

kudeatzean datza, hala ere, ez da ofiziorik edo aginte kargurik aipatzen.

Baserriko eta nekazaritzako ingurunetik lanbide asko sortzen dela ikusi badugu ere, lantegiak ere aipatzen dira. Lantegiak pertsonaren sormenetik eta aurkikuntzatik sortutako aurrerapen teknologiko modura aipatzen dira, eta ez horrenbeste industrializazioaren ondorio gisa. Horregatik, lantegiak hiri bihurtu diren herrixkaren ezaugarritzat agertzen dira, eta kaletar ingurunean kokatu arren, lantegiaren mundu hori ez da baserriaren aurkatzat jartzen: *"Eri batean kaleak edo karrikak, enparantzak, ibiltokiak, lantegiak, ostatuak eta beste gauz asko ikusten ditugu"* (28 or.).

Lantegiak Euskal Herriko ola zaharren bilakaera gisa ulerturik, gaur egun lantegi horietan egiten diren produktuak aipatzen dira, batetik: *"Ola deitzen zieten len burnia urtu eta lantzeko egiten ziran etxe aundiai. Oraindik ere nun edo an ikusten dira ola zarak. Bañan gaurko egunean era askotako olak ditugu: ingi-ola edo paper-olak, iltze-olak, txapel-olak eta beste asko"* (103 or.). Eta bestetik, makinari esker langileek lana erosoago egin dezaketela esaten zaigu, hots, denbora gutxiagotan eta neke gutxiagorekin: *"Arigariak dira ola oyetan diran aurrerapenak. Lenago langile batek amar gauz, egun guzian gelditu gabe egiñaz, egiten bazituen, orain, ia neke gabe, eun eta bereun egin lezazkike. Gizonak sortutako aurrerapenak arigariak dira"* (103-104 orr.).

Lantegien jabetasunaz edo arazo sozialaz ez da aipamenik egiten (82 or.), gizarte horretan gizarte-klase desberdinak daudela islatu arren. Klean agertzen diren ibiltarien eta iñudearen janzkeran islatzen dena, adibidez. Pertsonen anaitasuna eta elkartasuna goraipatu egiten diren baloreak dira, Jaungoikoak horrela gura duelako *"Guziok anayak gera ta guziok alkar maite izatea nai du Jainkoak"* (6 or.); baina aipamenak soilik ez dakar balioaren barneraketa. Gizarte idealizatu agertzen zaigu.

Oharraztekoa da, bestalde, aipatutako lantegi horietan egiten den lana, beste esparru batzuetan egiten den lanetik bereizten dela. Lantegiko lana ekintza hitzaz adierazten dute, horrela definituz: *"Ekintza-itzak ola eta lantegietan gizonak egindako lanak adierazten dizkigu. Era askotakoak dira lan oek. Milaka gauz egin ta sortu ditu gizonaren buru argiak. Ekintza'ren biotza indara da. Indara bear da hainbeste ta hainbeste tramankulu edo makina igitzeko..."* (132 or.).

Dena den, gizakiengan nabarmen sinisten da, gizaki buruargiek duten sorkuntzari izugarritzko garrantzia ematen baitzaio testuliburuan. Lehen sorkuntza Jaungoikoarengan jarritz, honen osteko gainontzeko guztia gizakiarengan¹ jartzen da, gizakia Jainkoaren antzeko sortu baitzen: *"Jaungoikoa da gauz guztien egilea"* (5 or.). *"Gizona"* deskripzioan azaltzen zaigu

¹ Kasu guztietan "gizona" hitza agertu arren, gizakiaren erreferentzia egiten dela uste dugu.

Jaungoikoak nola egin zuen pertsona: *"Gizona Jainkoak lur piska batez egin zuen. Eta Bere antzera egin zuelako gizonaren soña arigaria bada, bere adimena oraindik ere arigariagoa da. Onetsi dezagun Jainkoa, zortu gaituztelako"* (12 or.). Horregatik, gizakiaren gogoan jartzen da pertsonaren ezaugarri garrantzitsuenetarikoa bat, *"Gogoa"* pasarteak azaltzen duenez: *"Jainkoak gizonaren soña, auts piska batez egin zuan eta aurpegian aize emanez gero gogo edo anima sortu zuen aren baruan. Gogo eta animak bizi gaitu. Gogoaren bidez oldoztu edo pentsatzen degu [...]. Izan gaitezen gorputzez garbiak; bañan animaz al bada garbiagoak. Anima on eta garbiai gure Jainkoak betiko zoriona emango die"* (19 or.). Ulertzekoa da, beraz, gogo edo pentsamendu sorkor horren emaitza direla sortu diren asmakizun garrantzitsuenak: etxea, idazketa, neurriak, garraioak, lantegiak, eta komunikabideak. *"Idazketa"* pasarteak azaltzen digunez, adibidez, *"Jainkoak egin zuenetik bertatik gizonak itz-egiten ba-zekian; bañan alaz ere, urte asko joan ziran beste gauz arigari au sortu zuen arte, bere gogoak, bere itzak, arian, olean, laruan, paperean, ikusten dira lero edo ikuraz idatzia irauñ-araztea askoz geroztik sortu zuan gizonak; eta orixe da idaztea"* (105 or.). Salerosketaren aurrerapenak ekarri zuen neurrien zehaztasun beharra: *"Gizonak sortu zituen neurriak ere, saltzeko gauzetan okerik izan etzedin"* (133 or.). Berebiziko garrantzia ematen zaio garraioen aurkikuntzari, hots, oso denbora gutxian toki batetik bestera joatea ahalbideratzen duen asmakizunari: *"Gurpila ta gurdia ere aspaldi sortuak ditu. Bañan gero ta laxterago ibili nairik azkenengo urtietan Bultza edo Trena sumatu du. Bai aurrerapen aundiak ekari dizkiola gizonari sumaketa eder orek!"* (133-134 orr.). Horregatik, lur, itsas zein aireko garraio batzuen aipamenekin batera (gurtariña edo automobila, egazki edo aeroplanoa, urpejantzia eta urpeontzia), irudi eta soinuaren komunikabideen aurkikuntzak goraipatzen dira (argazki makina, urutizkia, airegabeko urutizkia) (135 or.).

Aparteko atala eskaintzen zaio elektrizitatearen aurkikuntzari, berari esker baserriko bizimodua hobetu zitekeelako eta hainbat lantegik erregai horri esker funtziona dezaketelako: *"Argia [...]. Aspaldi oliyoaz, argizariaz, lerargi edo eretxinaz edo aroliyoaz egiten zuten argia. Orain tximistargi edera eri txikietan eta baserietan ere ikusten degu. Gure aurekoak orelako argi edera ikusi izan ba-zuten, berari begira zortu egingo ziran"* (30-31 orr.).

Asmakizunarekin batera gizakiaren borondate, adimen, eginahal, edo aginte egokiaren ondorioz, hainbat euskotar ospetsu bilakatu direla esanez, euren lanbideak ere agertzen zaizkigu. Arrantzale anonimoak batetik, *"Kolon itsasgizon bulartsuak arkitu zuen Ameriketa. Bañan, askok uste dutenez, ura baino lenago arantzale euzkotarak bai omen ziran ara iritxiak"* (107 or.). Bestetik, berebiziko aipamena merezi duen Elkano: *"Elkano euskotara izan zan ludi guzia lenbizi inguratu zuena. [...]. Bañan an, Magalanes angotarak il eta, bere lagunak Elkano jari zuten agintari..."* (109-110 orr.). Aipatua den beste euskotar ospetsu bat

argazkigintzan kokatzen dute: "Argazkigintza edo Fotografia, dirudienez euzkotar batek, Dagere'k sortua da" (135 or.). Musika-arloan, berriz, "edozein euzkotarek maite dituen euzko-eresiaren egilea" den "Donosti Aba ereslari euzkotar ospetsua" (137 or.) aipatua dator.

Horrez gain, eta lehen ikusi dugunez, idazketari eta hizkuntzari ematen zaion garrantzia dela eta, inprentaren prozesua zehatz-mehatz azaltzeaz batera, aurkikuntza horren asmatzaileari bere tokia eskaintzen zaio "Gutenberg doixtarak irarkintza sortu zuenezkero, irarkinez irariak egiten dira" (106-107 orr.).

3. Gogoeta batzuk Xabierto liburuaren inguruan

Euskararen erabilerari begira, adibidez, testuliburu bere edukiaren bidez sozializazio-tresna bihurtzen zen. Liburua, aldi beran, kultur billegia zen eta euskararen ondarea. Liburua euskaraz burutzen zen, euskal mundutik sortzen, belaunaldi berriei euskal mundua transmititzeko. Euskararen berreskurapena nahitaezkoa zen eta, berarekin batera, Euskal Herriaren nortasunari eutsi behar zitzaion. Horregatik, edukiak euskaraz burutu behar ziren, euskara lantzeko, kultura ezagutzeko eta aberria maitatzeko.

Gaiak eurak ere balio abertzaleetan sozializatzeko tresna erabiltzen dira, Euskal Herriaren nortasun kolektiboaren berreskurapen tresna gisa. Liburua Euskal Herritik Euskal Herriko burutzen da eta euskaraz. Baserria eta nekazal kultura hartzen dira ikasgunetzat, eta bertan kokatzen dira lanbideak, prozedura teknikoak, eskulanak, ohiturak, olerkiak, kantak, zein aurrerapen teknikoak edo garapen industriala, urteak pasatu ahala, baserri-giro hori hiritarragoa agertu arren. Ingurune horretan gizakiengan sinisten da eta, beraien eginahal kolektiboa (elkartasuna, auzolana) goraipatzen da aberriak behar duen batasunari begira eta etsaiari eusteko. Aipatutako sozializazio horri begira, abertzaletasunaren balioak (abertzale ona izatea) goraipatzen da testuliburuan, bertan irakasle euskaldunen esanak imitagarri bihurtuz. Aberriari buruzko gaiak lantzen dira testuliburuaren bidez, eta Espainiar zein frantziarra Estatuak ez dira aipatzen, ia. Are gehiago, horiekiko identifikazioak saihesten dira. Curriculumean, bestalde, Landetaren eta foruzaleen nazionalismoan oinarrituriko eskola dugu, estatu-hezkuntza ofizialean lantzen ziren edukietatik aldendu nahi zelarik.

Xabierto liburuan lan munduari ematen zaion trataera oraingo eskoletako curriculumearen bidez landu beharrekoarekin konparatzen dugunean osagai asko komunak direla ikusten dugu. Lanaren kontzeptua ez da aldatu, urteak pasatu ahala. Lana, beraz, gizakiarekin batera agertzen da denboran zehar eta, lan horrek garrantzia du gizartearen aurrerakuntza eta garapenerako; lehen bazuen eta orain ere. Gai horren inguruko ezagutza testuliburuaren sartzearen aldeko jarrera erabat adostua dago munduko eskola curriculum

gehienetan, trataera garaikide espezifikoz agertu arren. Lana eta langintzak edozein herritan aurki daitezkeen gizartearen adierazpenak dira, eta Euskal Herrian ere horrelakoak egunero ikusten ditugu non-nahi. Lanari lotutako ogibideak, produkzioa, kontsumoa eta aisialdia ziren, besteak beste, XX. mendearen hasierako hamarkadetakako eskolako gaiak. Gaur egun ere, mende bat beranduagoa, berdina direla ohartzen gara. Lehen eta orain, garapen teknologikoak lanaren eta ogibideen izaeran sortutako aldakuntzak (onurak eta kalteak) agertzen dira. Berdin gertatzen da ingurune lanek eta ogibide ohikoenek ingurune fisikoarekin adierazten duten harremana azaltzerakoan. Baina gure aurretikoek asmatu zuten. Guk baino egoera latzagoa ezagutu zuten testugintzaren alorrean, hala ere, hura gaindituz eta Euskal Eskolaren aldeko urratsak emanez eskolatik bertatik hasi ziren gai horiek Euskal Herriaren ikuspuntutik jorratzen. Horrela jokatu erakutsi ziguten herri-ezagutza eta ezagutza unibertsalagoa, biak, batera uztarturik etorri behar direla eta, ez dagoela euskal irakaskuntza eraikitzerik oinarritzko eskolako ikasmaterial horiek Euskal Herritik –hizkuntzaz eta kulturaz– abiatzen ez diren bitartean. Ikasgai ederra geure aurrekoena! Badugu zer ikasi!

4. Aipamenak

- Arrien, G.; Granja, J. J.; Akesolo, L. (1987). *Haur liburu didaktikoen errolda, 1800-1976. Catálogo de obras didácticas infantiles 1800-1976, II. Euskal Mundu-Biltzarra*.
- Azurmendi, J. (1985). "Irakaskuntza eta pentsamendua Euskal Herriko historian", in: Intxausti, J.: *Euskal Herria, Historia eta Gizartea, Historia y Sociedad*, Donostia: Jakin, Lankide Aurrezki Kutxa. 357-386 orr.
- Bilbao Bilbao, B. (2002). *Kultura Erreferenteak Oinarritzko Hezkuntzako Curriculumean Euskal Herriko Eskoletan*, Doktore-tesia, Euskal Herriko Unibertsitatea, Argitaratu gabeko tesia, 2002.
- Dávila Balsera, P. (1997). "Los libros escolares en euskera", in: Escolano, A. (Dir.): *Historia ilustrada del libro escolar en España. Del Antiguo régimen a la Segunda República*, Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez. 599-620 orr.
- Estornés Zubizarreta, I. (1983). *La sociedad de Estudios Vascos. Aportación de Eusko Ikaskuntza a la Cultura Vasca (1918-1936)*, Donostia: Eusko Ikaskuntza.
- Fernandez I. (1994). *Oroimenaren hitza. Ikastolen historia 1960-1975*, Bilbo: UEU-Udako Euskal Unibertsitatea.
- Fernandez, I. (1995). "La escuela vasca y la larga historia de la postguerra", in: Dávila Balsera, P. (Coord): *Lengua, escuela y cultura. El proceso de alfabetización en Euskal Herria, siglos XIX y XX*, Bilbo: Euskal Herriko Unibertsitatea. 159-191 orr.
- Goodson, I. (2000). *El cambio en el curriculum*, Barcelona: Octaedro.

- Izagirre, K. (1981). "Gerraurreko eskola literaturaz ohar batzuk", *Oh! Euzkadi*, 7, otsaila, Donostia: Lur Argitaletxea.
- Iztueta, P. (1996). *Intelligentsia kimatuaren orbelak*, Donostia: Kutxa Fundazioa.
- Iztueta P. (2000). *Hezkuntza, Hizkuntza eta Boterea Euskal Herrian*, Donostia: Utriusque Vasconiae.
- Perez Urraza, K. (2002). *Zientzia, teknologia eta lanbideen agerpena Euskal Herriko testuliburutetan*, Doktore-tesia, Euskal Herriko Unibertsitatea, Argitaratu gabeko tesia.
- Torrealdai, J. M. (1997). *Euskal Kultura gaur*, Nafarra: Jakin.
- Zabaleta Imaz, I. (1998). *Euskal nazionalismoa eta hezkuntza (1895-1923)*, Bilbo: Euskal Herriko Unibertsitatea, Doktorego Tesiak Saila, Argitalpen Zerbitzua.
- Zalbide, M. (1990). "Euskal eskola, asmo zahar bide berri", in: *Eusko Jaurilaritza: Euskal Eskola Publikoaren Lehen Kongresua. 1. Tomoa*. Vitoria-Gasteiz: Ponentziak eta Komunikazioak, Eusko Jaurilaritza, Hezkuntza, Unibertsitate eta Ikerketa Saila. 211-271 orr.